

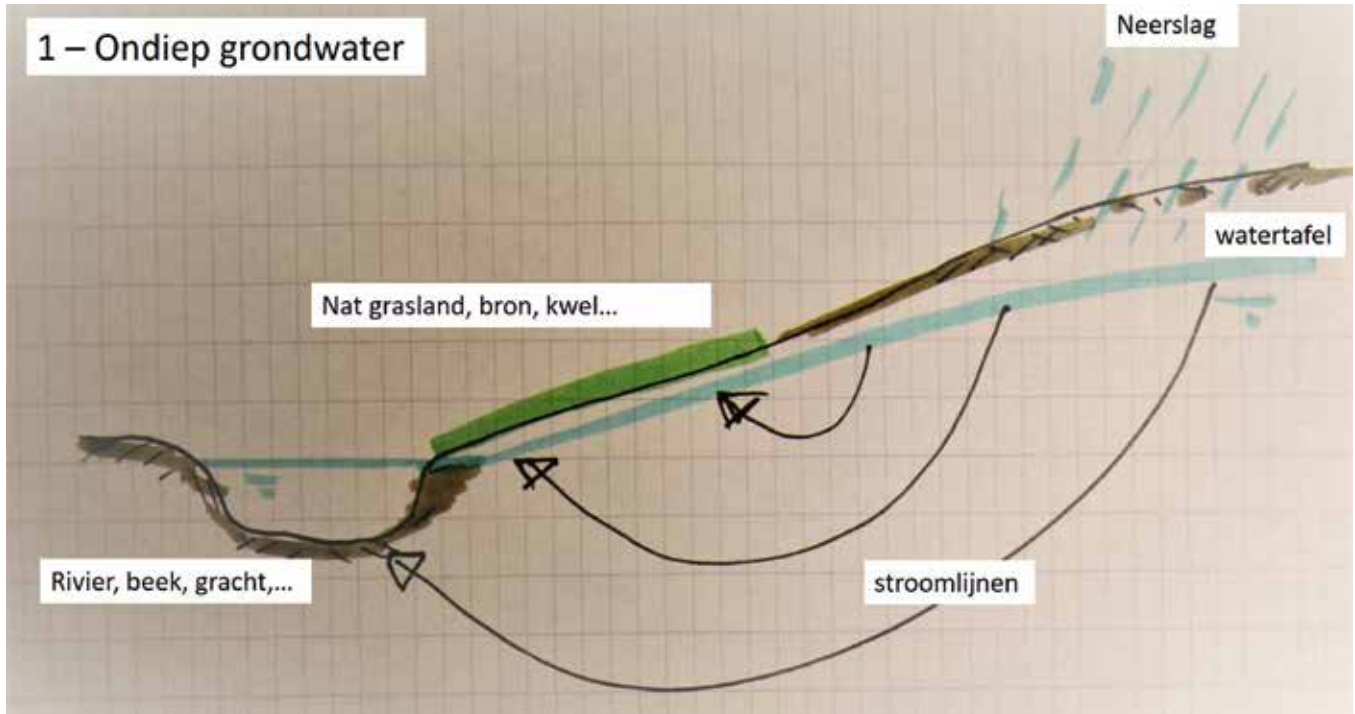

VERDROGING ONTRAFELD

DIRK LIBBRECHT

Terwijl we allen de mening toegedaan zijn dat we in een natte herfst zitten – en misschien draait dit wel ook zo uit – en iedereen zijn regentank bomvol zit, was het minder gesteld met ons grondwater op het ogenblik dat ik dit schreef, begin november. De langdurige droogte deze zomer zorgde ervoor dat op 2/3 van het Vlaams grondgebied het grondwaterpeil lager stond dan normaal voor deze tijd van het jaar. Een aandachtige wandelaar ziet dit aan de stilstaande oppervlaktewaters die de spiegel van het ondiep grondwater zijn.

↑ Ondiep grondwater:
Concept-doorsnede voorkomen
ondiep grondwater
© Dirk Libbrecht

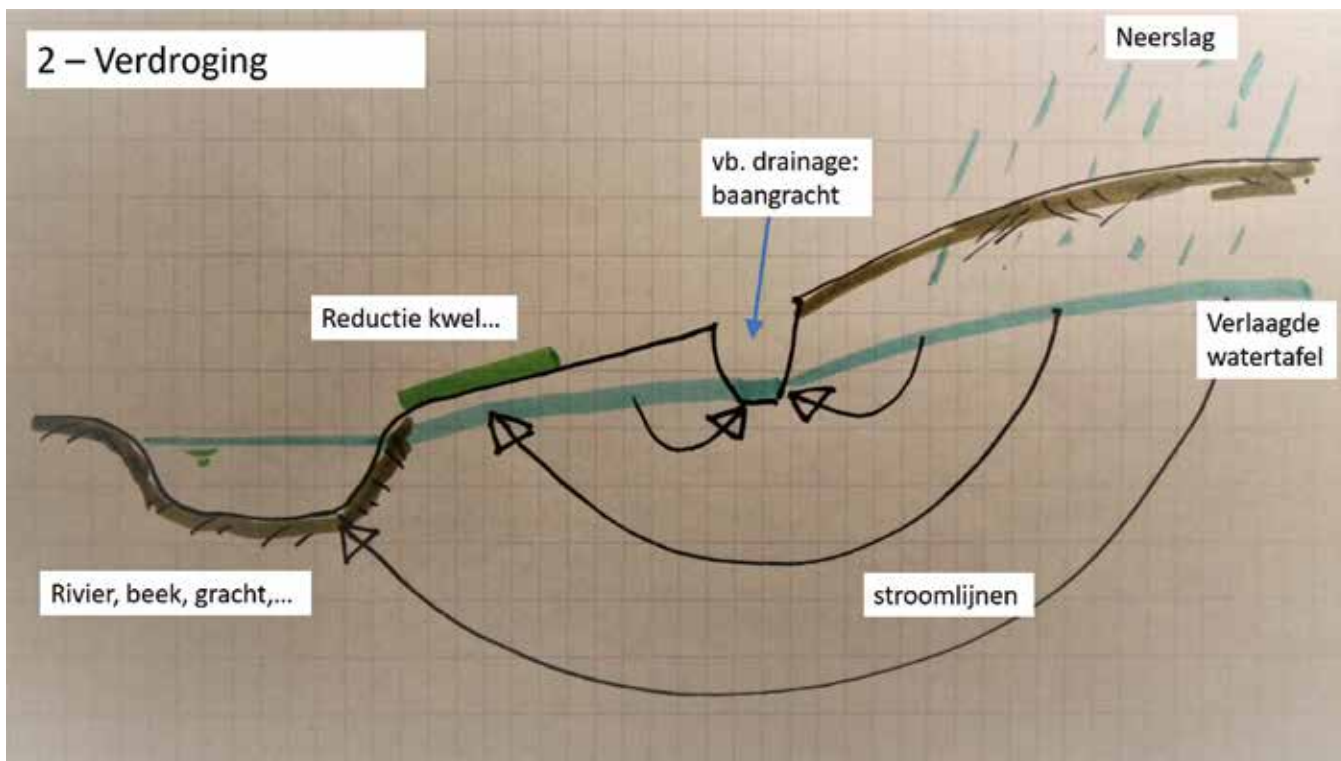
ONDIEP GRONDWATER

Ondiep grondwater is essentieel in onze belangrijkste natte natuurhabitats en biotopen. Bronnen zoals in het St.-Arnolduspark in Tiegem, Schelde- en Leiearmen, de natte kleiwanden van de Vaarttlauds, de Schelde- en een aantal Leiemeersen alsook alle beekvalleien danken hun ecologische waarden aan ondiep grondwater. Dit water ontstaat simpelweg door het infiltreren van neerslag in de ondergrond. Dit water accumuleert op de eerste slecht doorlatende grondlaag om vervolgens op te bollen tot het weg gedraineerd wordt door beken, kanalen, ... of simpelweg het grondoppervlak. In dit laatste geval spreken we van kwel- of bronwater. Het ondiepe grondwater wordt bovenaan begrensd door de watertafel. Dit is de locatie waaronder het water onder invloed van drainage of een waterwinning vrij kan wegstromen. Indien je een diepe put graaft in je tuin en er verschijnt water, dan zit je onder de watertafel. In een ondiepe peilbuis meet je de diepte van de watertafel.

WAT IS VERDROGING DAN PRECIËS?

Verdroging treedt op in grondwaterlagen als de hoeveelheid water die erin terecht komt kleiner is dan de hoeveelheid die eruit vloeit. Dit gaat onvermijdelijk gepaard met een lager liggende watertafel. Dit klinkt zeer eenvoudig en het is het ook. Een lagere watertafel veroorzaakt minder kwel aan het oppervlak, met als gevolg dat natte graslanden uitdrogen en de typische kwelgebonden vegetatie begint te verdwijnen (bv. holpijp, echte koekoeksbloem, waterviolier, ...).

Beken, grachten, rivieren en stilstaande waters zoals poelen, sloten, afgesneden rivierarmen die de grondwatertafel weerspiegelen nemen een lager peil in, oeverzones komen vrij te liggen. Hierdoor maken oever- en moerasvegetaties plaats voor monotone ruigtevegetaties met grote brandnetel op kop, maar ook overvloedige verwilging van eens natte stukken is hier een gevolg van.

WAT VEROORZAAKT DE LAGERE VOEDING VAN GRONDWATER?

Bij de voeding van grondwater is infiltratie van regenwater doorheen de bodem cruciaal. Laat dit nu net een heikelpunt zijn in ons Vlaamse landschap: we betonneren, asfalteren de boel vol en rijden onze bodemprofielen dicht met zware landbouwmachines zodat het regenwater nog slechts met mondjesmaat de bodem indringt. Dit is een open deur intrappen en als we het over droogte hebben spreken we vooral hierover. Maar het is slechts één zijde van de zwarte medaille.

UITSTROOM SNELLER DAN GEDACHT! GRONDWATERWINNINGEN?

De langdurige droge perioden, die sedert eind 2016 meer en meer optreden, veroorzaken de grote nazomerdroogtes waar veel grondwatergevoede vegetatie niet tegen kan. Maar opvallend is: zelfs na volledig herstel van de watertafel op het einde van een nat 2021 en dito winter zien we een pijlsnel verval gedurende het voorjaar. Er is dus meer aan de hand dan enkel een gebrek aan infiltrerende neerslag.

In het buitengebied, met zijn sterk verspreide bewoning, nemen de privé-winningen een hoge vlucht. Reden: sedert de zeer droge zomers van de laatste jaren en zeker van 2018 nemen velen hun voorzorgen en laten een boorput installeren om illegaal water op te pompen, grotendeels voor tuinen en zwembaden. Maar laat ons wel wezen. De diffuus verspreide illegale grondwaterwinningen in ons buitengebied zitten weggestopt achter keurige

Colstrops en cipressen en bestaan dus niet wegens onzichtbaar. In Nederland worden dergelijke putten opgenomen in de staatbeschrijving van een huis en komt daarmee in veel gevallen op de immobiliën-websites... iets té transparant voor ons Belgen, denk ik. Velen onder ons hebben trouwens ook zo'n putje en vinden dat de paar luttele kubieke meter grondwater die ze oppompen per zomer een druppel op een gloeiende plaat zijn. En is besproeiing van de tuin eigenlijk geen hervoeding van het grondwater? Het probleem in het buitengebied is er dus geen op het eerste zicht.

Bemalingen pompen gedurende vrij lange periodes grondwater op, meestal op goed zichtbare plaatsen. Door de toenemende trend om "ondergronds te gaan" voor parkeerruimte, zwembaden, regenwatertanks,... wordt het bemalingsprobleem in stedelijk milieu stilaan chronisch. Bij het grootste deel verdwijnt het grondwater linea recta in het riool. Dit zet veel kwaad bloed bij omwonenden: "Zo'n verspilling en wij krijgen al een GAS-boete als we onze auto wassen gedurende een warme zomer". In de meeste stadscentra is dit probleem handig opgelost. Men verplicht een bemaling te voorzien met een aftapkraantje en een bordje "Gratis water". Klaar is kees! Iedereen vult twee à drie gieters, in extremis eens een lege regenwatertank en het gevoel heerst dat het water nuttig hergebruikt wordt. Dit klopt voor ongeveer een astronomisch klein percentage van het bemalingswater.

Blijft de hamvraag: zijn de grondwaterwinningen en bemalingen de hoofdoorzaak van de verdroging?

↑ Verdroging door aanleg drainerende grachten
© Dirk Libbrecht

DRAINAGE VAN GRONDWATER: DE GROTE SLUIPVERDROGER

Uit een groot aantal regionale grondwaterstudies kwam de laatste decennia naar voor dat winningen eigenlijk maar voor zo'n 10 à 20 % verantwoordelijk zijn voor alle 'ontsnappende' grondwater. Dit is weinig maar het aandeel zal toenemen voor de hierboven genoemde redenen. De rest, toch meer dan 80 %, wordt weg gedraineerd via beken, rivieren, landbouwdrainage maar ook natte valleigronden, oeverzones... 80 % is niet alles maar wel bijna alles! Wie zou dit nu intuïtief denken?

Maar toch. In België hebben we ongeveer 200.000 km aan verharde wegen buiten de wooncentra (ref: website FOD Mobiliteit). Vermenigvuldig dit getal met twee en je hebt de lengte aan drainerende baangrachten.

Tel daar nog eens het oneindige aantal perceelsgrachten bij en het wordt direct duidelijk dat drainage niet alleen via de gecategoriseerde waterlopen plaatsvindt, maar direct versneld én over het ganse grondgebied.

Waarom worden die eigenlijk aangelegd? Om te ontwateren in de eerste plaats natuurlijk en infrastructuur, akkerbouw veilig te stellen, maar ook ter accentuering van de eigendomsgrenzen. Soms moet je een landbouwer fysisch tegenhouden. Daar heeft iedere terreinbeherende natuurvereniging voorbeelden van. Oplossing: graaf een greppel...

Het wordt nog erger. Op ieder moment van de dag, de klok rond, bijna 24/7 worden deze grachten geruimd en uitgediept. Ook hier in functie van ontwatering, nodig of niet nodig. Ruiming gebeurt met een raamcontract, op eenvoudige afroep van de beheerder (wegen-administraties) of van de aanpalende gebruiker (boeren, bewoners...).

Wie staat daar nu nog bij stil? Om het 'gevaar' van stijgende watertafels vóór te zijn, houden we met zijn allen de landelijke verdroging in stand, hoofdzakelijk via graafmachines met dieplepel.

HET ONZICHTBARE SPOOK

Verminderde grondwatervoeding en versnelde drainage brengen niet alleen onze natuurgebieden in verdrogings-modus. Ook de basisafvoeren van onze beken vallen zoals een baksteen bij iedere drogere periode, die naam waard, met alle kwalijke gevolgen voor oppervlaktewaterkwaliteit en -kwantiteit.

Het probleem van de wijdverspreide, particuliere boorputten die alleen maar toenemen evenals het groeiende aantal bemalingen vallen bijna in het niets vergeleken met de astronomisch hoge lengte aan baan-/perceelsgrachten annex eeuwige ruiming. Deze laatste zijn totaal onzichtbaar als onderdeel van de waterketen, maar ze zijn wel in zeer hoge mate verantwoordelijk voor de verdroging ervan. Eigenlijk is het aspect 'verdroging' dus politiek zeer moeilijk zichtbaar.

Toch speelt verdroging van ondiep grondwater een cruciale rol in de ontwrichting van ons natuurlijk ecosysteem. Logisch toch dat het beleid nauwelijks te sensibiliseren valt voor een verdrogingsprobleem als het 2 weken geregend heeft. Je ziet het niet, het stoort niet en buiten de boeren klaagt er niemand over, maar ja, die laatste klagen toch altijd? Last but not least: een verdroogd natuurgebied oogt nog steeds groen, nietwaar?

Volgende Klimop: overstromingen en verdroging – dichter bij elkaar dan je denkt!

↓ Baangracht: Te diepe baangracht langs nieuwe industriële zone kluisbergen (Herpeligem)
© Dirk Libbrecht

